

Beskyttede sten- & jorddiger – beskyttelse eller begravelse?

Danmark Naturfredningsforenings fremmøde for Folketingets Kulturdvalg, onsdag den 22. januar 2014

Lovgivningsmæssig baggrund og omfang

Beskyttede sten- & jorddiger blev fra 2004 overflyttet fra den tidligere naturbeskyttelseslov til museumsloven. En simpel ændring. Men blandt andet en ændring, der siden har gjort digernes vegetation og dyreliv retsløst. Kulturstyrelsen reagerer således ikke på en fuldstændig fjernelse af stynede pile eller anden værdifuld vegetation, selv om den i sig selv er ligeså gammel, som digerne de altid har vokset på. Det er et hul i loven i dag. Og der er allerede forsvundet væsentlige værdier.

Værre er det, at Kulturstyrelsen har haft meget svært ved overhovedet at håndhæve området beskyttede sten- & jorddiger. DN kender til sager fra 2008, som endnu ikke er blevet lovliggjorte hverken retslig eller fysisk (hhv. dispensation eller påbud om reetablering). Derfor er det heller ikke overraskende, at omfanget af nedlæggelser og overpløjninger af gamle udskiftningsdiger er alarmerende højt. Med til at danne indtryk af retsløse tilstande er en uendelig langsommelig sagsbehandling, der tilsyneladende helt overser at myndighedspassivitet kan indtræde efter 3-5 år i beslægtede natursager.

DN har med hjælp fra en række frivillige gennemgået en del afgrænsede områder af Danmark. Da digerne – typisk udskiftningsdiger fra stavnsbåndets ophævelse – ikke er jævnt repræsenteret i landet, har østlige og sydøstlige egne været overrepræsenteret. Men det er samtidig her, man finder de mest velbevarede diger med stynede piletræer, der tidligere leverede indhegningsmateriale. Ud fra det frivillige arbejde kan DN fastslå, at der allerede er fjernet flere hundrede km dige, som burde være beskyttet, og håndhævet hvis de blev nedlagt. Det sker stort set ikke idag.

Forslag til løsninger (DN's prioritering)

- 1) beskyttelsen af digerne biologiske værdier sikres på linje med de arkæologiske, som de er en integreret del af. Dette kunne ske ved helt at overføre området til landets kommuner, der i forvejen sidder med dispensationer til små gennembrud af diger og hele § 3 beskyttelsen. Det ville falde naturligt for landets kommuner at håndhæve fjernelser af diger på linje med fjernelser af beskyttet natur.
- 2) der må strammes op overfor det enorme efterslæb af overtrædelsessager, som Kulturstyrelsen har liggende – og har haft liggende i flere år. En løsning kunne være en særlig pulje i stil med den, der tyggede sig gennem de mange landbrugssager i Natur- & Miljøklagenævnet og kommunerne. En anden løsning ville være strømlining af arbejdsgangene omkring lovliggørelser. Naturen og landskabet er ikke tjent med arkivale udgravninger. Her tjener luftfotos fint formålet.
- 3) Begrebet erstatningsdige bør indføres på linje med begrebet erstatningsnatur. Da landskabets historiefortælling ikke bør sløres unødigt, bør erstatningsdiger kunne indgå i en fysisk lovliggørelsessag som ekstra straf i grove sager, hvor en lodsejer fra en side af har nedlagt diger på sin ejendom. Ofte vil gamle målebordskort angive historisk korrekte placeringer af fjernede diger.

Hvorfor er digerne overhovedet vigtige?

De beskyttede sten- og jorddiger har siden vikingetiden angivet markante grænsedragninger. I middelalderen angav de desuden kirke og klostres jord. Det er tænkeligt at de i en lang periode af vores historie har været eneste nogenlunde sikre frahegning af de fællesgræssende og fritgående husdyr. I dag er disse problemstillinger støvede, og digerne har derfor i årtier reelt været uden tungtvejende landbrugsmæssig værdi.

De stynede piletræer rummer ofte ugler og gravænder, og digernes hulrum og solbeskinnede sider giver liv til markfirben og birkemus (EU habitatdirektiv bilag IV) og en stribe skovbundsplanter. På stendigerne vokser sjældne laver og mosser, der har udnyttet de stabile forhold igennem flere hundrede år.

Men vigtigst er måske digernes funktion som infrastruktur for den vilde fauna. For mange padder og krybdyr er de linjeformede strukturer trygge mellemstationer fra område A til B. For mange brud på denne kontinuitet kan være fatale. Eksempelvis ætser kunstgødning sig fast på padders fugtige hud, og padderne dør af en simpel "markvandring". Mange fugle, ynglende og trækkende, benytter ligeledes digerne som mål for deres færden.

I et landskab med stadig mere intensiv landbrugsproduktion og fortsat byudvikling er der behov for at sikre det kit, der holder vores øvrige naturområder sammen – uanset om ressortområdet er hos den ene eller den anden myndighed.